

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
МИНИСТЪР

ЗАПОВЕД

№ РД 09 - 312/20.02.2009 г.

На основание чл. 36, ал. 2 от Закона за професионалното образование и обучение, във връзка с чл. 42, ал. 1 и ал. 2 от Наредба № 3 от 15.04.2003 г. за системата на оценяване, при спазване изискванията на чл. 66, ал. 1 и ал. 2 от Административнопроцесуалния кодекс и във връзка с организирането и провеждането на държавните изпити за придобиване степен на професионална квалификация за професията

УТВЪРЖДАВАМ

Национална изпитна програма за провеждане на държавни изпити за придобиване на трета степен на професионална квалификация за професия код професионална квалификация по професията код **840080** **Организатор по търговска експлоатация на железопътния транспорт**, специалност код **8400801** **Търговска експлоатация на железопътния транспорт** от професионално направление код **840** **Транспортни услуги**, от Списъка на професиите за професионално образование и обучение по чл. 6 от Закона за професионалното образование и обучение.

Контрол по изпълнението на заповедта възлагам на Кирчо Атанасов – заместник-министър.

ДАНИЕЛ ВЪЛЧЕВ
ЗАМЕСТИК МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ И
МИНИСТЪР НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

**НАЦИОНАЛНА ИЗПИТНА ПРОГРАМА
ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ДЪРЖАВНИ ИЗПИТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ
НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ**

	Код по СПОО	Наименование
Професионално направление	840	ТРАНСПОРТНИ УСЛУГИ
Професия	840080	ОРГАНИЗАТОР ПО ТЪРГОВСКА ЕКСПЛОАТАЦИЯ НА ЖЕЛЕЗОПЪТНИЯ ТРАНСПОРТ
Специалност	8400801	ТЪРГОВСКА ЕКСПЛОАТАЦИЯ НА ЖЕЛЕЗОПЪТНИЯ ТРАНСПОРТ

Утвърдена със Заповед № РД 09 - 312/20.02.2009 г.

София, 2009 година

I. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ЦЕЛ НА ИЗПИТНАТА ПРОГРАМА

Националната изпитна програма е предназначена за организиране и провеждане на държавните изпити по теория и по практика за придобиване на **трета** степен на професионална квалификация по професията **Организатор по търговска експлоатация на железопътния транспорт**, специалност **Търговска експлоатация на железопътния транспорт**, от професионално направление **Транспортни услуги**, от Списъка на професиите за професионално образование и обучение по чл. 6 от Закона за професионалното образование и обучение.

Целта на настоящата национална изпитна програма е да определи единни критерии за оценка на професионалните компетентности на обучаваните, изискващи се за придобиване на **трета** степен на професионална квалификация по изучаваната специалност.

Националната изпитна програма е разработена във връзка с чл. 36 от Закона за професионалното образование и обучение (ЗПОО). До утвърждаване на ДООИ по професията/специалността настоящата Национална изпитна програма следва да се прилага само за системата на народната просвета.

Държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността се провеждат в съответствие с изискванията на ЗПОО и Наредба № 3 от 15.04.2003 г. за системата на оценяване.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИЗПИТНА ПРОГРАМА

Настоящата национална изпитна програма съдържа:

- 1. За държавния изпит по теория на професията и специалността:**
  - а. Изпитните теми с план-тезиса на учебното съдържание.
  - б. Критерии за оценяване.
- 2. За държавния изпит по практика на професията и специалността:**
  - а. Указания за съдържанието на индивидуалните практически задания.
  - б. Критерии за оценяване.
- 3. Система за оценяване.**
- 4. Препоръчителна литература.**
- 5. Приложения:**
  - а. Примерен изпитен билет за държавния изпит по теория на професията и специалността.
  - б. Примерно индивидуално практическо задание.

III. ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ТЕОРИЯ НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА

1. Изпитни теми с план-тезис на учебното съдържание

Изпитна тема № 1:

Единна тарифа за превоз на товари (ЕТПТ).

План-тезис:

- Съдържание и структура на ЕТПТ.
- Класификация на подвижен железопътен състав (ПЖПС) по различни признаци.
- Елементи на механичната част на вагоните и локомотивите.
- Принцип на дейностите на влаковите спирачки.
- Задължения и отговорности на работодателя за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при техническото обслужване на подвижния железопътен състав.

Примерна приложна задача: Да се обясни даденото 12-цифрено означение на товарен вагон и определете контролната му цифра: 02521131045-X.

Дидактически материали: чертежи, ЕТПТ.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 1:</i> Единна тарифа за превоз на товари (ЕТПТ).	Максимален брой точки
1. Обяснява основните тарифни правила, класификацията на товарите и тарифните разстояния	10
2. Обяснява класификацията на товарите и тарифните разстояния	10
3. Класифицира вагоните и локомотивите по различни признаци	5
4. Изброява частите на талигите на вагоните и локомотивите и обяснява предназначението на рама, кош и теглично-отбивачни съоръжение на ПЖПС	8
5. Обяснява 12-цифреното означение на товарните и пътническите вагони	5
6. Обяснява принципа на действие на автоматична и директна спирачка	7
7. Изброява задълженията и отговорностите на работодателя за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при техническото обслужване на подвижния железопътен състав	5
8. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 2:

Горно и долно строене на железния път.

План-тезис:

- Общо устройство на железния път.
- Предназначение на електрическите машини и апарати в ПЖПС.
- Предназначение на електрическите машини и апарати и принцип на действие на дизелов двигател.
- Предназначение и видове предавателни и спомагателни системи на дизеловия локомотив.
- Задължения и отговорности на работника за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при техническото обслужване на ПЖПС.

Примерна приложна задача: Да се обясни даденото 12-цифрено означение на пътнически вагон и определете контролната му цифра: 50522834125-X.

Дидактически материали: чертежи.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 2:</i> Горно и долно строене на железния път.	Максимален брой точки
1. Обяснява понятията план и профил на железния път и посочва техните елементи.	10
2. Посочва и обяснява елементите на долното и горно строене на железния път.	10
3. Обяснява предназначението и разположението на електрическите машини, апарати и преобразователи в ПЖПС.	8
4. Обяснява предназначението и принципа на действие на дизеловия двигател и дефинира предназначението на спомагателните системи на дизеловия локомотив (мазилна, охладителна и горивна).	8
5. Обяснява предназначението и изброява видовете предавателни системи на дизеловия локомотив.	8
6. Изброява задълженията и отговорностите на работодателя за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при техническото обслужване на подвижния железопътен състав.	6
7. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 3:

Организация на работата в железопътните гари.

План-тезис:

- Класификация и категоризацията на жп гари.
- Основни документи за регистриране на работата и за движението на влаковете.
- Сключване на превозен договор.
- Ергономия на работното място.

Примерна приложна задача: Дадена е за превоз вагонна пратка, състояща се от 18 т памук от гара Пловдив до гара Бургас. Да се изчисли превозната цена и допълнителните такси, ако вагона е подаден в индустриален клон с дължина 2800 м.

Дидактически материали: ксерокопия на товарителници, Единна тарифа за превоз на товари, Тарифно ръководство ба.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 3:</i> Организация на работата в железопътните гари.	Максимален брой точки
1. Класифицира гарите по различни признаци.	10
2. Обяснява начина за категоризиране на железопътните гари.	6
3. Изброява документите за регистриране на работата и за движението на влаковете.	5
4. Обяснява начина на попълване на документите за регистриране на работата и за движението на влаковете.	8
5. Изяснява същността на превозния договор.	8
6. Обяснява етапите на сключване на превозния договор.	8
7. Посочва ергономичните изисквания за организация на работното място.	5
8. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 4:

Гарови съоръжения и устройства за обслужване на пътници и обработка на товари.

План-тезис:

- Гарови съоръжения и устройства за обслужване на пътници.
- Гарови съоръжения и устройства за обработка на товари.
- Безплатни и с намалени цени пътувания.
- Общи изисквания за противопожарна и аварийна безопасност на гаровите съоръжения и устройства за обслужване на пътници и обработка на товари.

Примерна приложна задача: Пътник на 68 години иска билет за пътуване от гара София до гара Русе в ускорен бърз влак, първа класа. Да се изчисли цената на билета.

Дидактически материали: Тарифа за превоз на пътници, товари и колетни пратки във вътрешно съобщение, Указател за тарифните разстояния.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 4:</i> Гарови съоръжения и устройства за обслужване на пътници и обработка на товари.	Максимален брой точки
1. Начертава схемите на принципното разположение на приемните здания спрямо приемно-отправните коловози и посочва предимствата и недостатъците им.	6
2. Посочва и разяснява предназначението на видовете помещения в гарите.	6
3. Описва средствата за информация в гарите.	4
4. Посочва съоръженията за качване и слизане на пътници и придвижване на колети и багаж между приемното здание и коловозите.	6
5. Описва основните операции с товари в гарите.	6
6. Изброява гаровите съоръжения и устройства за обработване на товарите и обяснява предназначението им.	6
7. Изброява документи, установяващи самоличност или служебно положение и документи за безплатни пътувания.	4
8. Обяснява случаите на пътуване по намалени от редовната тарифа цени.	7
9. Посочва общите изисквания за противопожарна и аварийна безопасност на гаровите съоръжения и устройства за обслужване на пътници и обработка на товари.	5
10. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 5:

Гарови коловози, стрелки и прелези.

План-тезис:

- Гарови коловози.
- Стрелки.
- Прелези.
- Снабдяване на гарите и спирките с ценни образци.
- Ергономия на работното място.

Примерна приложна задача: Майка, притежаваща карта „Семейство” с две деца на 5 и 12 години иска билет за пътуване от гара Пловдив до гара Бургас в календарен влак, втори клас, бърз влак. Да се изчисли цената на билета.

Дидактически материали: схеми, : Тарифа за превоз на пътници, товари и колетни пратки във вътрешно съобщение, Указател за тарифните разстояния.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 5:</i> Гарови коловози, стрелки и прелези.	Максимален брой точки
1. Класифицира видовете коловози според предназначението им.	7
2. Изброява видовете стрелки и описва устройството на обикновена стрелка	10
3. Обяснява категоризацията на прелезите и тяхната съоръженост.	7
4. Разяснява същността на видовете образци, използвани на гарите.	7
5. Обяснява начина на извършване на проверка на получените ценни образци.	7
6. Обяснява начините на съхранение на депозит в гарите.	7
7. Посочва ергономичните изисквания за организация на работното място.	5
8. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 6:

Приходи от товарни, колетни и багажни пратки, продажба на билети и съхранение на ръчен багаж.

План-тезис:

- Приходи от товарни, колетни и багажни пратки.
- Приходи от продажба на билети.
- Ред за попълване на наръчник образец КП-469.
- Ред за попълване на месечна билетна сметка образец КП-325.
- Правила за опаковане на колетни пратки.
- Превозване и поддръждане на вагонни пратки.
- Съхранение на пратки и превозни документи в гарите и по време на превоза.
- Средства за сигнализиране и маркировка за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Примерна приложна задача: Група, състояща се от 25 ученика и трима ръководители иска билет за пътуване по маршрут София–Велико Търново–Копривщица–София. Да се изчисли превозната цената на билета, ако пътуването по маршрута се извършва с бърз влак, а само частта по четвърта линия - с пътнически влак.

Дидактически материали: Тарифа за превоз на пътници, товари и колетни пратки във вътрешно съобщение, Указател за тарифните разстояния.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 6:</i> Приходи от товарни, колетни и багажни пратки, продажба на билети и съхранение на ръчен багаж.	Максимален брой точки
1. Обяснява приходите от изпратени и получени товарни, колетни и багажни пратки.	6
2. Характеризира приходите от продажба на билети.	6
3. Обяснява реда за попълване на наръчник образец КП-469.	5
4. Обяснява реда за попълване на месечна билетна сметка образец КП-325.	5
5. Обяснява изискванията при опаковане на колетни пратки.	5
6. Изброява правилата за превозване и поддръждане на пратките.	6
7. Описва маркирането и етикирането на вагонните практики от изпращача и от превозвача.	6
8. Описва реда за съхранение на пратки и превозни документи в гарите и по време на превоза.	6
9. Посочва средствата за сигнализиране и маркировка за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.	5
10. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 7:

График и разписания за движение на влаковете.

План-тезис:

- График за движение на влаковете.
- Разписания за движение на влаковете.
- Маневрена работа в гарите.
- План за композиране на влаковете (ПКВ).
- Проверка и заверка на превозните документи.
- Ергономия на работното място.

Примерна приложна задача: Пътник на 68 години иска билет за пътуване от гара София до гара Горна Оряховица и обратно. Пътуването на отиване е с ускорен бърз влак, втора класа, а на връщане с календарен влак. Да се изчисли цената на билета.

Дидактически материали: извадка от График за движение на влаковете и таблично разписание, Тарифа за превоз на пътници, товари и колетни пратки във вътрешно съобщение, Указател за тарифните разстояния

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 7:</i>	Максимален брой точки
График и разписания за движение на влаковете.	
1. Обяснява понятието график за движение на влаковете (ГДВ).	5
2. Разяснява видовете разписания за движение на влаковете.	5
3. Дефинира понятието „маневра“.	4
4. Обяснява основните понятия от маневрената работа.	5
5. Разяснява видовете маневри.	5
6. Разяснява плана за композиране на влаковете (ПКВ).	5
7. Изяснява общите положения при проверка на превозните документи.	4
8. Определя понятието „пътник без билет“.	4
9. Разяснява случаите на пътуване с нередовен билет.	4
10. Изяснява случаите на заверка на билетите.	4
11. Посочва ергономичните изисквания за организация на работното място.	5
12. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 8:

Товаро-разтоварни машини с непрекъснато и циклично действие.

План-тезис:

- Товаро-разтоварни машини с непрекъснато действие.
- Товаро-разтоварни машини с циклично действие.
- Цени на билетите при пътуване по железопътния транспорт.
- Защитни приспособление при техническото обслужване на товаро-разтоварните машини.

Примерна приложна задача: Група, състояща се от 18 ученика и трима ръководители иска билет за пътуване по маршрут София–Варна–София. Групата желае да ползва кушет-вагон. Да се изчисли превозната цена на билета.

Дидактически материали: чертежи на товаро-разтоварни машини с непрекъснато и циклично действие, Тарифа за превоз на пътници, товари и колетни пратки във вътрешно съобщение, Указател за тарифните разстояния.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 8:</i> Товаро-разтоварни машини с непрекъснато и циклично действие.	Максимален брой точки
1. Описва видовете билети и съдържанието им.	10
2. Разяснява начините за снабдяване на пътниците с билети, сроковете за предварителна продажба и валидностният им срок.	10
3. Посочва основните елементи при изчисляване цените на билетите.	10
4. Дефинира и класифицира товаро-разтоварните машини с непрекъснато действие.	8
5. Дефинира и класифицира товаро-разтоварните машини с циклично действие.	7
6. Изброява елементите, оборудването и предпазните устройства при техническото обслужване на товаро-разтоварните машини.	5
7. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 9:

Безплатни и с намалени цени пътувания.

План-тезис:

- Документи, удостоверяващи самоличност или служебно положение и документи за безплатни пътувания.
- Видове пътувания с намалени от редовната тарифа цени.
- Гарови съоръжения и устройства за маневрена работа.
- Средства за сигнализиране и маркировка за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Примерна приложна задача: Дадена е за превоз вагонна пратка, състояща се от 22 т цимент от гара Плевен до гара Бургас. Да се определи превозната цена и допълнителните такси.

Дидактически материали: чертежи на устройства за маневрена работа, товарителница, Единна тарифа за превоз на товари, Тарифно ръководство ба.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 9:</i> Безплатни и с намалени цени пътувания.	Максимален брой точки
1. Описва документите, удостоверяващи самоличност или служебно положение и документи за безплатни пътувания.	10
2. Обяснява случаите на пътуване по намалени от редовната тарифа цени.	15
3. Класифицира маневрените двигатели и устройства.	10
4. Дефинира понятията „изтеглителен коловоз”, „профилиран изтеглителен коловоз”, „разпределителна гърбица и полугърбица” и обяснява предназначението на отделните им зони.	10
5. Посочва средствата за сигнализиране и маркировка за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.	5
6. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 10:

Превоз на колетни и багажни пратки.

План-тезис:

- Колетна пратка и условия за превоза ѝ.
- Принцип за изчисляване на превозните цени на колетните пратки.
- Принцип за изчисляване на превозните цени при превоз на багажни пратки.
- Гарови съоръжение и устройства за обработка на товари.
- Ергономия на работното място.

Примерна приложна задача: Пътник иска билет за пътуване от Кюстендил до София и обратно с дизел-мотрисен влак „Сименс”. Да се изчисли цената на билета.

Дидактически материали: чертежи на устройствата за обработка на товари; Тарифа за превоз на пътници, товари и колетни пратки във вътрешно съобщение, Указател за тарифните разстояния.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 10:</i> Превоз на колетни и багажни пратки.	Максимален брой точки
1. Дефинира понятието „колетна пратка” и разяснява условията за превоз.	10
2. Описва принципа на изчисляване на превозните цени на колетните пратки.	10
3. Обяснява изискванията при превоз на ръчен багаж.	5
4. Описва принципа на превоз на багажни пратки.	5
5. Описва основните операции с товари в гарите.	5
6. Класифицира гарови съоръжение и устройства за обработка на товари и обяснява предназначението им.	10
7. Посочва ергономичните изисквания за организация на работното място.	5
8. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 11:

Спедиционна дейност и спедиторски услуги.

План-тезис:

- Спедиционна дейност.
- Спедиторски услуги.
- Неравномерност на товарните превози по време и направление.
- Превантивни мерки за предотврътяване на трудов травматизъм.

Примерна приложна задача: Дадена е за превоз вагонна пратка, състояща се от 25 т гипс от гара Кошава до гара Бургас. Да се определи превозната цена и допълнителните такси.

Дидактически материали: товарителница, Единна тарифа за превоз на товари, Тарифно ръководство ба.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 11:</i> Спедиционна дейност и спедиторски услуги.	Максимален брой точки
1. Изяснява същността на транспортно-спедиторската дейност.	10
2. Обяснява видовете спедиторски услуги.	9
3. Изяснява същността на неравномерността на товарните превози по време и направление.	10
4. Посочва факторите, влияещи върху неравномерността на товарните превози по време и направление.	8
5. Посочва начините за намаляване на неравномерността на товарните превози по време и направление.	8
6. Посочва превантивни мерки за предотвъртяване на трудов травматизъм.	5
7. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 12:

Нередности при пътуване и уреждането им.

План-тезис:

- Общи случаи на нередности и таксуването им.
- Особени случаи на нередности и таксуването им.
- Спирачни средства при маневра.
- Общи изисквания за пожарна и аварийна безопасност на гарите.

Примерна приложна задача: Група, състояща се от 25 ученика и трима ръководителя иска билет за пътуване по маршрут София–Велико Търново–Копривщица–София. Да се изчисли цената на билета, ако пътуването по маршрута се извършва с бърз влак, а само частта по 4 линия с пътнически влак.

Дидактически материали: схеми, Тарифа за превоз на пътници, товари и колетни пратки във вътрешно съобщение, Указател за тарифните разстояния.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 12:</i> Нередности при пътуване и уреждането им.	Максимален брой точки
1. Разяснява общите случаи на нередности и таксуването им.	13
2. Разяснява особени случаи на нередности и таксуването им.	12
3. Класифицира спирачните средства при маневра и обяснява предназначението им.	10
4. Разяснява видовете вагонозадържатели и разяснява предназначението им.	10
5. Посочва общите изисквания за пожарна и аварийна безопасност на гарите.	5
6. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 13:

Пътувания на учащи, семейни пътувания и търговски оферти.

План-тезис:

- Пътувания на учащи се.
- Групови пътувания.
- Семейни пътувания.
- Търговски оферти.
- Основни понятия, характеристики и параметри на товаро-разтоварните процеси.
- Защитни приспособления (елементи, оборудване, предпазни устройства) при товаро-разтоварните процеси

Примерна приложна задача: Група, състояща се от 25 ученика и трима ръководителя иска билет за пътуване по маршрут София–Велико Търново–Копривщица–София. Да се изчисли цената на билета, ако пътуването по маршрута се извършва с бърз влак, а само частта по 4 линия с пътнически влак.

Дидактически материали: схеми, Тарифа за превоз на пътници, товари и колетни пратки във вътрешно съобщение.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 13:</i>	Максимален брой точки
Пътувания на учащи, семейни пътувания и търговски оферти.	
1. Разяснява начините за таксуване при единични пътувания на учащи се.	8
2. Разяснява начините за таксуване при групови пътувания на учащи се.	8
3. Разяснява начините за таксуване при семейни пътувания.	8
4. Разяснява начините за таксуване при използване на търговски оферти.	8
5. Дефинира основните понятия на товаро-разтоварните процеси.	7
6. Характеризира параметрите на машините за товаро-разтоварна работа.	6
7. Посочва защитните приспособления (елементи, оборудване, предпазни устройства) при товаро-разтоварните процеси.	5
8. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 14:

Условия и ред при пътуване, изменение на условията и реда при пътуване.

План-тезис:

- Условия и ред при пътуване.
- Заемане на местата във влака.
- Пътуване във вагони за майки с деца, спални и кушет-вагони.
- Констативен протокол.
- Средства за сигнализиране и маркировка във влаковете за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Примерна приложна задача: Предадена е за превоз вагонна пратка, състояща се от 18 т хартия от гара Пловдив до гара София. Да се изчисли превозната цена и допълнителните такси, ако пратката е подадена в индустриален клон с дължина 2 300 м.

Дидактически материали: схеми, товарителница, Единна тарифа за превоз на товари, Тарифно ръководство ба.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 14:</i> Условия и ред при пътуване, изменение на условията и реда при пътуване.	Максимален брой точки
1. Обяснява условията и реда при пътуване.	10
2. Разяснява измененията на условията и реда при пътуване при заемане на местата във влака.	8
3. Разяснява измененията на условията и реда при пътуване във вагони за майки с деца, спални и кушет-вагони.	8
4. Изяснява същността на констативния протокол.	10
5. Описва частите на констативния проткол и разяснява реда при съставянето му.	9
6. Посочва средствата за сигнализиране и маркировка във влаковете за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.	5
7. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 15:

Правна уредба на организирането на превозите на товари.

План-тезис:

- Правна организация на превозите на товари.
- Оперативно заявяване на товарите за превоз.
- Договори за превоз на товари.
- Трудово право.
- Средства за сигнализиране и маркировка във влаковете за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Примерна приложна задача/казус: Предадена е за превоз вагонна пратка, състояща се от 18 т. хартия от гара Пловдив до гара София. Да се изчисли превозната цена и допълнителните такси, ако пратката е подадена в индустриален клон с дължина 2 300 м.

Дидактически материали: схеми, товарителница, Единна тарифа за превоз на товари, Тарифно ръководство ба.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 15:</i> Правна уредба на организирането на превозите на товари.	Максимален брой точки
1. Описва начините за организиране на превози.	5
2. Описва оперативното заявяване на товарите за превоз.	10
3. Описва видовете договори за превоз на товари.	10
4. Дефинира понятието „трудово право”.	5
5. Описва регламентираното право на труд и почивка.	5
6. Дефинира понятието „трудов договор” и описва съдържанието му.	5
7. Обяснява случаите на прекратяване на трудовия договор.	5
8. Посочва средствата за сигнализиране и маркировка във влаковете за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.	5
9. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 16:

Основни документи, регламентиращи работата на гарата.

План-тезис:

- Техническо-разпоредителен акт на гарата.
- План за приемане на влаковете.
- Денонощен план-график за работата на гарата.
- Предприятието – основна форма на стопанска дейност.
- Права, задължения и отговорности на работодателя за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Примерна приложна задача: Предадена е за превоз вагонна пратка, състояща се от 60 т. хартия от гара Пловдив до гара София. Да се изчисли превозната цена и допълнителните такси, ако пратката е престояла в гарата 12 часа и гарата е отворена 24 часа.

Дидактически материали: схеми, товарителница, Единна тарифа за превоз на товари, Тарифно ръководство ба.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 16:</i> Основни документи, регламентиращи работата на гарата.	Максимален брой точки
1. Обяснява същността на технико-разпоредителния акт на гарата, частите му, реда и начина на попълване.	10
2. Обяснява смисъла на плана за приемане на влаковете в гарата.	7
3. Обяснява етапите при разработване на денонощен план-график за работата на гарата.	7
4. Описва икономическия и юридически статут на предприятието.	7
5. Класифицира видовете предприятия.	7
6. Характеризира видовете структури на управление.	7
7. Изброява правата, задълженията и отговорностите на работодателя за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.	5
8. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 17:

Транспортна система на Република България.

План-тезис:

- Транспорт и транспортна система.
- Насоки за развитие на транспортната система на Република България.
- Технико-икономически особености на видовете транспорт и взаимодействие между тях.
- Превозна цена при превоз на вагонни пратки.
- Такси при допълнителни услуги и престой.
- Права, задължения и отговорности на работниците за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при превоз на товари по железопътния транспорт.

Примерна приложна задача: Предадена е за превоз вагонна пратка, състояща се от 24 т дървени въглища от гара Пловдив до гара Свиленград. Да се изчисли превозната цена и допълнителните такси, ако пратката е подадена в индустриален клон с дължина 2 300 м.

Дидактически материали: схеми, товарителница. Единна тарифа за превоз на товари, Тарифно ръководство ба.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 17:</i> Транспортна система на Република България.	Максимален брой точки
1. Дефинира понятията „транспорт” и „транспортна система”.	5
2. Очертава насоките за развитие на транспортната система на Република България.	10
3. Посочва технико-икономическите особености на различните видове транспорт.	10
4. Описва изчисляването на превозната цена при превоз на вагонни пратки.	10
5. Посочва таксите при допълнителни услуги и престой.	10
6. Изброява правата, задълженията и отговорностите на работниците за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при превоз на товари по железопътния транспорт.	5
7. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 18:

Форми и системи на заплащане на труда.

План-тезис:

- Същност на работната заплата.
- Основна заплата и допълнителни плащания.
- Форми и системи на заплащане на труда.
- Складови вместимости.
- Товаро-разтоварни площадки.
- Права, задължения и отговорности на работодателя за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Примерна приложна задача: Да се обясни даденото 12-цифрено означение на товарен вагон и определете контролната му цифра 02521131045-X.

Дидактически материали: чертежи.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 18:</i> Форми и системи на заплащане на труда.	Максимален брой точки
1. Изяснява същността на работната заплата.	8
2. Разяснява основната заплата и различните допълнителни плащания.	10
3. Обяснява формите и системите на заплащане на труда.	10
4. Изяснява предназначението на складови вместимости и обяснява принципното им устройство.	8
5. Изяснява предназначението, класифицира товаро-разтоварните площадки и описва изискванията към тях.	9
6. Описва средствата за сигнализиране и маркировка за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд във влаковете.	5
7. Решава приложната задача.	10
Общ брой точки	60

Комисията по оценяване на изпита по теория на професията и специалността, назначена със заповед на директора на училището/ръководителя на обучаващата институция определя за всеки критерий конкретни показатели, чрез които да се диференцира конкретният брой присъдени точки.

IV. ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ПРАКТИКА НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА

1. Указания за съдържанието на индивидуалните практически задания.

Чрез държавния изпит по практика на професията и специалността се проверяват и оценяват професионалните умения и компетентности на обучаваните, отговарящи на трета степен на професионална квалификация.

Индивидуалното изпитно задание съдържа пълното наименование на училището/обучаващата институция, празни редове за попълване имената на обучавания, квалификационната форма, началната дата и началния час на изпита, краен срок на изпита – дата и час, темата на индивидуалното практическо задание и изискванията към крайния резултат от изпълнението на заданието. Комисията може да дава допълнителни указания, които да подпомогнат обучавания при изпълнение на индивидуалното практическо задание.

Индивидуалните практически задания се изготвят от комисията за провеждане и оценяване на изпита по практика в училището/обучаващата институция. Броят на изготвените задания трябва да бъде поне с едно повече от броя на явяващите се в деня на изпита. Всеки обучаван изтегля индивидуалното си практическо задание, в което веднага саморъчно написва трите си имена.

2. Критерии за оценяване.

За всяко индивидуално практическо задание комисията по провеждане и оценяване на изпита по практика разработва критерии за оценяване и съответните показатели. Посочва се максималният брой точки, които се поставят при пълно, вярно и точно изпълнение на показателя в съответствие с посочените в таблицата.

№	КРИТЕРИИ	ПОКАЗАТЕЛИ	Макси мален брой точки	Те жест
1.	2.	3.	4.	5.
1.	Спазване на правилата за здравословни и безопасни условия на труд и опазване на околната среда.	1.1. Спазване правилата за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, свързани с изпитното задание. 1.2. Спазване правилата за пожарна и аварийна безопасност. 1.3. Спазване изискванията за опазване на околната среда. 1.4. Правилно избиране и ползване на лични предпазни средства.		да/не
2.	Ефективна организация на работното място.	2.1. Правилно избиране и подреждане на техническа и икономическа документация, осигуряваща удобство и точно спазване на технологията на работа. 2.2. Правилно избиране на необходимите бланки, тарифи, указатели и др. 2.3. Целесъобразен подбор на необходимите материали по вид и количество. 2.4. Опазване на използваните предмети и средства на труда. 2.5. Хигиена на работното място.	3 2 3 1 1	10

1.	2.	3.	4.	5.
3.	Качество на изпълнение на заданието.	3.1. Откриване на неизправности, разчитане и използване на техническа и икономическа документация за вземане на правилно решение за технологичния ред за отстраняването им. 3.2. Спазване на технологичните изисквания и последователност на операциите при изпълнение на заданието. 3.3. Точност и прецизност при изпълнение на операциите. 3.4. Самопроверка и самоконтрол при изпълнение на задаването. 3.5. Съответствие на крайното изпълнение на заданието с техническите и/или икономическите параметри.	5 10 15 5 5	40
4.	Спазване срока за изпълнение на заданието.	4.1. Изпълнение на заданието в определеното време.	10	10
Общ брой точки			60	

V. СИСТЕМА ЗА ОЦЕНЯВАНЕ

Максималният брой точки за всяка изпитна тема или за всяко изпитно задание е 60. Неправилният отговор се оценява с 0 точки. Непълният отговор се оценява с част от точките за верен и пълен отговор.

Преминаването от точки в цифрова оценка съгласно чл. 7, ал. 4 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване се извършва по следната формула:

Цифрова оценка = общият брой точки от всички критерии : 10

Получената цифрова оценка се изчислява с точност до 0,01.

Оценяването на писмените работи от държавния изпит по теория е в съответствие с чл. 46 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване.

Изпълнението на практическото задание от държавния изпит по практика се оценява в съответствие с чл. 48 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване.

VI. ПРЕПОРЪЧИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА

- Илиева, Н. Гарови съоръжения и устройства. Техника. 1990.
- Мутафчиев, Л. Икономика на транспорта. УИ Стопанство. 1994.
- Първанов, П. Подвижен железопътен състав. Техника. 1988.
- Единна тарифа за превоз на товари по железопътния транспорт в Република България. 2005.
- Тарифа за превоз на пътници, багажи и колетни пратки по железопътния транспорт във вътрешно съобщение. 2005.
- Владимиров, И. Право на международния транспорт. УИ Стопанство. 2000.
- Барбов, Т. Транспортно-манипулационна система. УИ Стопанство. 1999.
- Кирчева, Е. Механизация и организация на товаро-разтоварната дейност в жп транспорт. ВНВТУ „Тодор Коблешков”. 1984.
- Тарифни известия. НК БДЖ. Набор 2000-2008.

10. Вражалиев, Н. Организация и технология на превозния процес. УИ Стопанство. 1999.
11. Добрев, Н. и кол. Организация на движението в железопътния транспорт. Техника. 1987.
12. Инструкция за сметководство и отчитането на експлоатационните приходи на БДЖ ЕАД -София. 2002.
13. Петров, Д. и кол. Техника и технология на товаро-разтоварните процеси. ВТУ Т. Каблешков. 2001.

VII. АВТОРСКИ КОЛЕКТИВ

1. Ирена Тодорова-Ортакчийска – ПГЖПТ „Никола Корчев”, гр. София
2. инж. Борислава Алексиева – ПГЖПТ „Никола Корчев”, гр. София

VIII. ПРИЛОЖЕНИЯ

а) Примерен изпитен билет

.....
(пълно наименование на училището/обучаващата институция)

ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ТЕОРИЯ НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ

по професията **840080** **Организатор по търговска експлоатация на железопътния транспорт**

специалността **8400801** **Търговска експлоатация на железопътния транспорт**

Изпитен билет № 1

ЕДИННА ТАРИФА ЗА ПРЕВОЗ НА ТОВАРИ (ЕТПТ)

План-тезис:

Съдържание и структура на ЕТПТ.

Класификация на подвижен железопътен състав по различни признаци.

Елементи на механичната част на вагоните и локомотивите.

Принцип на действие на влаковите спирачки.

Задължения и отговорности на работодателя за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд впри техническото обслужване на подвижния железопътен състав.

Приложна задача:

Да се обясни даденото 12-цифрено означение на товарен вагон и определете контролната му цифра: 02521131045-X.

Описание на дидактическите материали:

Кскерокопия на чертежи, ЕТПТ

Председател на изпитната комисия:.....

(име, фамилия)

(подпис)

Директор/Ръководител на обучаващата институция:.....

(име, фамилия)

(подпис)

(печат на училището/обучаващата институция)

б) Примерно индивидуално практическо задание

.....
(пълно наименование на училището/обучаващата институция)

**ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ПРАКТИКА НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА
КВАЛИФИКАЦИЯ**

по професията **840080** **Организатор по търговска експлоатация на
железопътния транспорт**
специалността **8400801** **Търговска експлоатация на железопътния транспорт**

И н д и в и д у а л н о п р а к т и ч е с к о з а д а н и е № .....

На ученика/обучавания .....
(трите имена на ученика/обучавания)

от .....клас/курс,

начална дата на изпита: ..... начален час: .....

крайна дата на изпита: ..... час на приключване на изпита:.....

1. Да се изчислят:

а) Превозната цена и допълнителните такси на вагонна пратка, състояща се от 22 т памук от г. Пловдив до г. Бургас, ако пратката е подадена в индустриален клон с дължина 2 450 м.

б) Цената на билета на 72-годишен пътник, пътуващ от г. София до г. Русе в ускорен бърз влак, първи клас.

2. Указания (инструкции/изисквания) за изпълнение на практическото задание:

2.1. Да се спазват изискванията за здравословни и безопасни условия на труд по време на държавния изпит за придобиване на трета степен на професионална квалификация.

2.2. Да се организира работното място като се подберат необходимите материали и документи осигуряваща удобство и точно спазване на технологията на работа.

2.3. Да се опише и обясни решението на поставените задачи, като се направи целесъобразен подбор на необходимите бланки, тарифи, указатели и др. по вид и количество.

2.4. Да се опазват използваните предмети и средства на труда.

2.5. Да се спазва необходимата хигиена на работното място.

УЧЕНИК/ОБУЧАВАН: .....
(име, фамилия) (подпис)

Председател на изпитната комисия:.....
(име, фамилия) (подпис)

Директор/Ръководител на обучаващата институция:.....
(име, фамилия) (подпис)
(печат на училището/обучаващата институция)